

Stockholm den 26 oktober 2011

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

KLYS och Copyswedes gemensamma synpunkter på EU-kommissionens grönbok om distribution av audiovisuella verk i EU

KLYS och Copyswede, som båda är samarbetsorganisationer för kulturskapare inom olika konstarter, däribland konstnärligt yrkesverksamma på filmens område, har fått rubricerade Grönbok om audiovisuella verk på remiss. Eftersom upphovsmännen och de utövande konstnärerna utgör den audiovisuella sektorns kärnverksamma, är deras synpunkter och ställningstaganden på hur den europeiska AV-marknaden bör utvecklas av central betydelse.

I Grönboken diskuteras och beskrivs den tekniska utvecklingen och dess effekter på distribution och tillgång till audiovisuella verk. EU-kommissionen ser en rad hinder för en fungerande europeisk marknad på det audiovisuella området och ställer en rad frågor om hur man ska komma till rätta med de problem man ser. KLYS och Copyswede vill härmed framföra övergripande synpunkter på Grönboken, vilka också innehåller svar på många av de frågor som ställs i den. Vi hoppas att våra synpunkter kan tjäna som underlag för den svenska regeringens ståndpunkt när det gäller den aktuella Grönboken.

Övergripande synpunkter

* Vi vill inledningsvis lyfta fram **den kulturella och språkliga mångfalden i Europa** som på ett tydligt sätt kommer till uttryck i alla de filmer och andra audiovisuella verk som skapas i olika europeiska länder och regioner. EU har 27 medlemsländer, alla med sin historia och sin kulturella bakgrund. Filmberättandet och dess publik ser därmed också helt olika ut beroende på land.

Skyddet för kulturell och språklig mångfald och medlemsstaternas rätt att bedriva nationell kulturpolitik, inbegripet nationella stödsystem för inhemsk kultur, finns på global nivå i Unescos konvention till skydd för kulturell mångfald, som EU anslutit sig till. Den kulturella mångfalden på filmområdet erkänns också genom EU-kommissionens meddelande om statligt stöd till filmsektorn, som ger medlemsstaterna rätt att behålla och utforma nya stöd till filmer och AV-produkter i det egna landet. Meddelandet ses för tillfället över och KLYS har nyligen lämnat synpunkter, såväl till den svenska regeringen, som direkt till EU-kommissionen när det gäller denna översyn.

* Eftersom den europeiska efterfrågan på film och andra audiovisuella verk präglas av språklig och kulturell mångfald finns det enligt KLYS och Copyswede inte någon nämnvärd efterfrågan på gränsöverskridande AV-medietjänster i Europa.

* Från svensk horisont föreligger det **inte i grunden några avgörande upphovsrättsliga hinder** mot just gränsöverskridande distribution av AV-material. På samma sätt som det är fullt möjligt att förvärva en sändningsrätt avseende det svenska territoriet och andra territorier, kan typiskt sätt ett tillstånd rörande tillgängliggörande på begäran även omfatta flera territorier när tillstånden ges av rättighetsinnehavaren.

* När det gäller olika typer av särskilda licensieringsordningar som vilar på laglig grund, t ex avtalslicensen, kan en licens däremot i dagläget inte ges gränsöverskridande effekt genom vilken den omfattar flera territorier. De situationer som kräver avtalslicens för rättssäker och effektiv licensiering kräver dock en sådan lösning redan för nationell klarering, på ett territorium. I dessa fall är det alltså i första hand fråga om hur en heltäckande klarering över huvud taget ska kunna ske och i andra hand frågan om hur denna klarering ska kunna ges en gränsöverskridande effekt. Detta är dock inte en förutsättning för alla typer av AV-tjänster eftersom det ofta går att inhämta tillstånd direkt från berörda rättighetsinnehavare, men även när så är fallet har utvecklingen av multi-territoriella tjänster gått långsamt.

Ett avgörande skäl till detta synes vara, vilket också framgår av Grönboken, att AV-tjänster on-line behöver anpassas till den tilltänkta publiken både språkligt och på andra sätt, vilket i praktiken fragmenterar den europeiska marknaden till nationella territorier. Det finns helt enkelt en begränsad efterfrågan på exakt samma tjänst och innehåll överallt i hela EU-området. När det gäller denna typ av tjänster finns det därför enligt KLYS och Copyswede inget egenvärde i att eftersträva multiterritoriella licenser.

* De nationella upphovsrättssystemen i Europa är tämligen långtgående harmoniserade, som en följd av såväl internationella konventioner, som EU-direktiv. En upphovsman eller en utövande konstnär har ensamrätt till sitt verk eller sin prestation och förfogar över detta med möjlighet att tillåta eller förbjuda ett förfogande i snart sagt alla världens länder. Det faktum att ett tillstånd kan komma att begränsas till visst territorium hör snarare samman med vad som efterfrågas och med marknadsmässiga förutsättningar, än med det upphovsrättsliga systemet som sådant. Anledningen till att europeiska AV-tjänster ännu inte fått luft under vingarna beror således inte på den territoriebaserade upphovsrätten i Europa.

* Mot bakgrund av de frågor som är centrala i Grönboken går det inte att se några särskilda skäl till eller behov av att skapa en gemensam EU-upphovsrättslag. Inget av resonemangen i Grönboken eller i övrigt synes ha kommit till den slutsatsen att skillnader i de nationella upphovsrättslagarna inom EU *i sig* utgör ett hinder mot en inre marknad avseende tjänster on-line med AV-produktioner.

* I Grönboken beskrivs att många upphovsmän och utövande konstnärer i de ursprungliga avtalen med en producent säljer alla förfoganderättigheter utan rätt till tillkommande sekundära ersättningar. Detta är inte en rättvisande bild för svenska förhållanden där upphovsmän och utövande konstnärer på filmområdet i vanliga fall inte förlorar sina rättigheter vid den första upplåtelsen av sina rättigheter, och i den mån de gör det, åtminstone normalt har rätt till ersättning i efterhand. Men att filmupphovsmän och utövare på många andra håll i Europa förlorar sina rättigheter i avtalen med producenten är naturligtvis inte bra för en långsiktig och fungerande marknad för AV-innehåll on-line inom EU. Det är denna situation som lett fram till att förslag om införande av en oeftergivlig ersättningsrätt för upphovsmän och utövande konstnärer vid on-line-distribution av AV-material i Europa, lanseras och diskuteras.

KLYS och Copyswede anser dock i detta sammanhang att det i första hand är en stark ensamrätt som måste värnas och att upphovsmännens/de utövande konstnärernas ställning vid slutande av avtal samt deras möjligheter att låta sig företrädas kollektivt, måste förstärkas. Genom en starkare avtalsställning och genom att, när så är lämpligt, låta rättigheter förvaltas kollektivt, kan upphovsmän och utövande konstnärer säkerställa skäligen avtal med tillkommande ersättningar vid framtida användning av AV-verk, så att de kan dra ekonomisk nytta av sina lagstadgade rättigheter. En förstärkt ställning för upphovsmannen och den utövande konstnären som avtalslutande part, är visserligen en nationell lagstiftningsfråga, men bör uppmärksammas även på EU-nivå (jfr KLYS och Copyswedens synpunkter angående upphovsrättsutredningens delbetänkande Avtalad upphovsrätt SOU 2010:24)

En starkare ställning i avtalsområde är således nödvändig för att uppnå skäligen avtalsvillkor, samtidigt som kollektiv förvaltning av rättigheter säkerställer att hanteringen av tillstånd blir så smidig och enkel som möjligt för användarna.

* I detta sammanhang spelar **den nordiska avtalslicensmodellen** en viktig roll, som i kombination med kollektiv förvaltning bidrar till att användare vid klarering av komplexa verk och/eller stora mängder av verk kan erhålla heltäckande tillstånd. Behovet av avtalslicensen och kollektiv förvaltning har också i den nyligen avslutade svenska upphovsrättsutredningen framhållits vara en förutsättning för utvecklingen av många nya tjänster i on-line-miljön. KLYS och Copyswede anser att avtalslicensmodellen kan komma att utgöra ett viktigt instrument även inom EU, för att säkerställa heltäckande gränsöverskridande licensiering där sådan behövs och efterfrågas.

* Enligt uppgift ska EU-kommissionen under 2012 lägga fram ett lagförslag för att **förbättra den kollektiva förvaltningen av upphovsrätten**, inklusive ökad insyn och bättre styrning av upphovsrättsorganisationerna. KLYS och Copyswede välkomnar ett sådant lagstiftningsinitiativ på EU-nivå som vi menar kan skapa en god grund för att utveckla och främja kollektiv förvaltning och gränsöverskridande rättighetsklarering av audiovisuella verk i Europa.

För KLYS

För Copyswede

Ulrica Källén Lörelus
Förbundssekreterare/jurist

Mattias Åkerlind
VD